

ВІДГУК
на дисертацію ГОЛЯК ТЕТЯНИ ВАСИЛІВНИ «Текстологічна історія
багатотомних видань творів Івана Франка (1876-1941 роки)», подану на
здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
зі спеціальності 10.01.09 – літературне джерелознавство і текстологія

Літературознавча наука, як чи не кожна інша наука, може розвиватись по-різному: можна сперечатись із сильними попередниками довкола розроблених тем, а можна, скажімо, знайти матеріал, до якого мало хто звертався і який відкриває не одну тему для розмови, а то й нову перспективу на знані речі. Авторка рецензованої роботи пішла другим шляхом, і він проліг, зокрема, через архівні джерела багатьох фондів, неактуалізовані книжні джерела, ділові папери, потужний епістолярний масив, що стосується багатьох осіб віддаленої історико-літературної епохи, а головне ж – стосується многозаслуженої постаті Івана Франка. Власне, перед нами широко закроєна праця, мабуть, не тільки з літературного джерелознавства і текстології, але й франкознавчої науки і навіть книговидавничої справи, адже тут досліджується, сказати б, і на генетичному рівні, і на рівні реалізації історія цілого масиву книжок, що мають наукову та загальносуспільну вартісність.

Саме задокументовані факти як річ уперта, а з ними архіви задають спосіб мислення дисертантки, її бачення теми, визначають композиційну стрункість роботи, зосередженість Т. В. Голяк фактично на історії п'яти багатотомних видань творів Івана Франка 1876 – 1941 років. Підкреслимо, що тема ця у своєму комплексному вигляді ще не була об'єктом наукових студій, хоч поодинокі причинки до неї були, і вочевидь їх варто було авторці комплексно проаналізувати, виписуючи у Вступі свою дослідницьку стратегію і тактику, дарма що апеляція до цих причинків з великою увагою до них відбувається в ході дослідження.

Загалом Вступ містить ряд передбачених правилами позицій, як-от актуальність теми, її наукова новизна, об'єкт, предмет, мета і завдання, і ті переважно дають добре уявлення про всю роботу. Разом з тим окреслення у Вступі теоретико-методологічної основи для дисертації, з нашого погляду, занадто лаконічне, зосібна в тій частині, де подано недовгий ряд прізвищ текстологів та франкознавців, на яких орієнтується дослідниця, хоч у самій роботі вона фактично орієнтується на значно більший корпус тієї і тієї літератури. У цьому ж сегменті Вступу також чомусь надто побіжно мовиться про використані методи дослідження, тоді як варто було конкретизувати, коли й на якому етапі роботи кожен з них актуалізовується.

Дисертація містить три розділи, в основу структурування матеріалу покладено хронологічний принцип: у першому розділі йдеться про історію та долю прижиттєвих (мається на увазі за життя автора, Івана Франка) багатотомників його творів; у другому – про видання 1919–1931 років, у третьому – про підготовку до видання Франкового двадцятип'ятитомника в 1940–1941 роках. Таким чином, увагою вперше виявилось охоплено 5 науково-видавничих проєктів, що розгортались на теренах фактично двох держав і, мабуть, складали специфіку якраз Франкових видань (порівняно хоч би з виданнями в 1920–1930-х роках багатотомників Шевченка, Лесі Українки), хоч, мабуть, головна специфіка полягала в тому, що аналізовані видання стосувались особливо багатющої спадщини – і кількісно, і жанрово розмаїтої.

Важливо підкреслити, що Т. В. Голяк виписує кожну з цих історій дуже ретельно. Йдеться і про залучення надзвичайно широкої джерельної бази, і про розгляд історії видань на різних рівнях: від задумів, створення проспектів, обговорення фінансових питань, питань, пов'язаних із компонуванням матеріалу, його редагуванням, мовним оформленням, непростим, часто драматичним чи й нещасливим процесом реалізації планів тощо. Добрий тон усьому розглядові задає та частина дисертації, де йдеться про участь самого Івана Франка в підготовці кількатомних видань його

прози, співпрацю письменника з видавцями: заретушоване реставрується з допомогою скрупульозного вивчення мемуарної літератури, записників, епістолярію, інших документів, навіть психологічного проникнення в організацію та видавничий процес, зі зрозумілих причин значну увагу до розташування матеріалу, питання авторської волі тощо. Тож висновок, зроблений на с.41 (про те, що прозові збірки Франка, що вийшли на зламі XIX-XX століть, можуть бути розцінені як прижиттєвий семитомник малої прози письменника), видається достатньо переконливим.

Єдине, що, мабуть, таки варто було додати до образу Франка як співучасника цього та й наступного, з участю С. Єфремова, видавничого процесу, це згадку про засвідчуваний якраз тоді колосальний досвід Івана Яковича як одного з перших професійних видавців і редакторів в історії української книговидавничої справи. Підстави так вважати дає зразкове п'ятитомне видання «Апокрифів...», найактивніша участь Франка у підготовці на початку століття Першого повного і критичного видання творів Юрія Федьковича (у його рамках Франко, можна сказати, сам підготував два чи не найскладніші томи, зразково застосувавши метод наукового відновлення автентичного тексту з наступним обґрунтуванням, виявив зразкову увагу до варіантів того чи іншого твору, кожен зміню відобразивши в нотах, до кожного тому підготувавши розкішні коментарі не лише з паспортними даними, а й біографічним, історико-літературним матеріалом, взяв на себе навіть левову частку «надзвичайно утяжливої коректи» тощо). Отож, коли ми мовимо про роль одинаків у науці, їх одержимість, як і про принцип покладання при цьому на власні сили, мусимо неодмінно багато говорити при цьому про Івана Франка...

Те, що авторка аналізованої дисертації знає про цього глибокого, фахового і в цій сфері свого патрона, ми не сумніваємось, тим паче, що в бібліографії фігурує ім'я Богдана Якимовича з його студіями про книговидавничу діяльність Франка. Але, повторюю, згадати і в самій роботі факт колосального Франкового досвіду у цій сфері, мабуть, варто було.

Щодо першого розділу, то відзначимо скрупульозність і тактовність дисертантки у проведенні текстологічного аналізу втручань С. Єфремова як редактора у Франкові тексти (йдеться про підготовку тритомника прози, що вийшов 1903–1905 років у видавництві «Вік»). Висновки, зроблені при цьому, достатньо переконливі й вагомі, хоч для мене, зізнаюсь, це чергова психологічна загадка – може, аж занадто довірливе ставлення І. Франка до С. Єфремова, мабуть, зрівнянне перед тим його до М. Драгоманова...

Фактологічно наснаженими виявились наступні розділи дисертації – про посмертні видання творів письменника, коли, з одного боку, українські науковці часто демонстрували колосальну інтелектуальну відвагу та працьовитість, а з іншого – було зрозуміло, наскільки багато в такій діяльності залежить від об'єктивного: фінансування, політичних, ідеологічних факторів, навіть від плюралізму думок у поглядах на те ж питання збереження / незбереження мовної своєрідності Франкових творів. Дисертантка розважливо аналізує великий масив документів – рукописних, друкованих, що дає їй змогу реставрувати історії до рівня навіть їх психологічної відчуженості. На перший погляд, цей текст сприймається як дещо переобтяжений фактажем, таблицями, додатками, проте, вчитавшись, вдумавшись у подане, розумієш логіку саме такої, в т. ч. візуально-графічної, методи у презентації матеріалу, коли все в цих історіях само собою важливе і взаємопов'язане – і труднощі збирання, редагування й самої подачі текстів, і дотримання авторського права, і технічні, фінансові труднощі, переобтяженість людей роботою, і навіть побутові негаразди, які доводилось переживати, працюючи над І. Франком. У силове поле такої праці був залучений фактично цвіт тогочасної літературознавчої науки, а якщо зважити, що дехто з учасників згаданих проєктів працював і в інших групах – і працював здебільшого на ентузіазмі (видавались, скажімо, у 1920-1930-х роках і Шевченко, і Леся Українка, М. Коцюбинський, В. Стефаник, О. Кобилянська), то можна подивуватись енергійності, одержимості цих

людей – і посумувати, що навіть у незалежній Україні подібні заходи, будьмо відвертими, стали подією вельми рідкісною.

І як тут не привітати активізацію зусиль текстологів Інституту літератури щодо вивчення конкретної наукової теми, пов'язаної з формуванням джерельної бази науково-критичних видань українських письменників, тобто з узагальненням досвіду. Робота Т. В. Голяк цілком вписується в такий контекст, і мені видається, що саме цій дослідниці можемо вже нині адресувати наступне соціальне замовлення: дослідити текстологічну історію двадцятитомного та п'ятдесятитомного видань Франкових творів з тим, щоб вона могла бути використана при підготовці повного видання Івана Франка.

А щодо запитань, інших побажань-зауважень, крім тих, що прозвучали, то вони наступні:

1) Йшлося про Франкові багатотомники хронологічно тривалої історичної пори. Кожне з таких видань вимагало великих колективних зусиль. Цікаво, а як було у 1920-1930-х роках із однотомними виданнями І. Франка, які / чиї видання можна вважати найбільш текстологічно виваженими?

2) Робота написана добрим науковим стилем, хоч маємо підстави прагнути вдосконалення його навіть на рівні начебто дрібниць, бо: не «дитячі оповідання» (це розмовна форма), а «оповідання для дітей» (с. 3. 18 та ін.); «цей задум», а не «даний задум» (с. 62, 80); «Лис Микита», «Абу-Касимові капці» та інші подібні твори І. Франка – це казки, а не оповідання (с. 144), та й «Коли ще звірі говорили» – так само збірка казок, а не оповідань (с. 131); назва відомої полемічної статті Франка – «Література, її завдання і найважливіші ціхи», а не «... найважливіші ціхи» (с. 147).

Висловлені зауваження жодним чином не применшують вартість рецензованої роботи, яка концептуально, структурно, змістово є безперечним досягненням сучасного українського літературного джерелознавства і текстології. Усі основні положення, викладені в авторефераті, відповідають

розгорнутому текстові дисертації, так само як публікації дисертантки відображають основні результати її щасливого наукового пошуку.

Отож, вважаємо, що дисертація Голяк Тетяни Василівни «Текстологічна історія багатотомних видань творів Івана Франка (1876 – 1941)» відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р., а дисертантка Голяк Тетяна Василівна цілком заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.09 – літературне джерелознавство і текстологія.

Опонент.....КОВАЛЕЦЬ ЛІДІЯ МИХАЙЛІВНА,

доктор філологічних наук, професор кафедри української літератури Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

